



XXVII. évfolyam 1. szám

Közgyűjteményekben ingyenes

2024. január

Budapest vőlegénye

Báró Podmaniczky Frigyes (1824–1907)

•••• *Millisits Máté*

Kétszáz éve Pesten született, 1824. június 20-án báró Podmaniczky Frigyes. A reformkor vége felé kapcsolódott be a közéletbe, majd az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc idején huszárkapitány és osztályparancsnok volt. A szabadságharcunk bukása után a hadbíróóság közlegénynek fokozta le. Előbb Milánóban majd Innsbruckban nehéz körülmények között szolgált, majd tíz hónap után, 1850. június 21-én leszerelhetett.

Hazatérése után a Podmaniczky család 18. században épült aszódi barokk kastélyának falai közé húzódott vissza. Szépirodalmi munkásságáért már 1859. december 16-án a Magyar Tudományos Akadémia közgyűlése levelező tagjai közé választotta. Székfoglaló beszédét 1861-ben mondta el *Társadalmi regényről* címmel.

Az evangélikus közéletben a Podmaniczky család már több évszázad óta meghatározó szerepet vállalt, Frigyes 1867 és 1873 között a Bányai Evangélikus Egyházkerület felügyelőjeként szolgált. A *Hazánk* című belpolitikai újság főszerkesztői feladatait 1868 és 1869 között látta el.

Pest-Buda-Óbuda egyesítését előkészítő tárgyalások során 1870-ben hozták létre a Fővárosi Közmunkák Tanácsát. A tanács irányította a budapesti építkezéseket, szabályozta a beruházások kivitelezésének legfőbb műszaki mutatóit. A Fővárosi Közmunkák Tanácsának elnöki tisztét az aktuális miniszterel-



Fotó: Budapesti Városvédő Egyesület/Tihanyi Károly

Az ifjú Podmaniczky Frigyes báró

nök töltötte be, aki ezt a funkciót csak névlegesen látta el, a tanács valódi vezetését az alelnök végezte. Báró Podmaniczky Frigyes 1873-tól 1905-ig vezette alelnökként ezt a testületet.

Az általa irányított tanács, legjelentősebb munkájának a Sugár út (ma Andrassy út) és a Nagykörút kialakítása tekinthető. Podmaniczky sokat fáradozott intendánsként a Nemzeti Színház műsorpolitikájának megújításán, majd az Operaház társulatával

és a Sugár úti *Ybl Miklós* által tervezett „operaházi palota” felépítésével kapcsolatos feladatokat kormánybiztosként, majd intendánsként 1875 és 1886 között látta el. A Budapesttel kapcsolatos fejlesztések koordinálásáért tekintette élete fő feladatának, *Krúdy Gyula* (1878–1933) Budapest vőlegényének nevezte el. 1930-ban így mutatta be Podmaniczky Frigyest, a róla készített regény ajánlásában: „Megépítette a Sugár útból az Andrassy utat; megcsinálta és vezette a Magyar kir. Operaházat azon a helyen, ahol az ő férfikorában még sással benőtt mocsarat látott. Felépítette az új Budapestet, amelynek széppé, naggyá, gyönyörűvé való fejlesztését akkor is legnagyobb mértékben maradó Podmaniczky Frigyes bárónak köszönhetjük, ha a főváros nem is róla, hanem telkeket adományozó *László* rokonáról nevezi el a mai Podmaniczky utcát. Főbb vonásaiban ez volt Podmaniczky Frigyes külső élete”

Podmaniczky Frigyes 1907. október 19-én hunyt el, végső nyughelyét az aszódi evangélikus templom alatt kialakított kriptába helyezték. Budapest V. kerületében a Podmaniczky téren egészalakos szobor, az I. és az V. valamint a VI. kerületben – itt az Eötvös utca 14. szám alatti ház falán – domborműves emléktábla hívja fel a figyelmet fővárosunkat szolgáló gazdag életművére.

2024. január

Városunk

XXVII. évfolyam 1. szám

L	1	Budapest völegénye
	••••	Millisits Máté (művészettörténész)
Ó	3	Vízvárosi időutazás
	••••	Nagy Alexandra, (régész-muzeológus), Papp Adrienn (régész-muzeológus)
B	4	Gregersen, az építőmester
	••••	Gönczi Ambrus (gyűjteményvezető)
M	5	Budavári házak
	••••	Horváth Péterné (helytörténész)
O	6	Művészek védnöke
	••••	Németh Nyiba Sándor (író, költő)
L	8	Fürdőházaktól műemlék fürdőinkig
	••••	Róbert Péter (tanár)
A	9	Ferencváros első mozija
	••••	Gönczi Ambrus (gyűjteményvezető)
T	13	Múzeum született
	••••	Horváth Péter (történész)
R	15	ITT minden „Helyben történt”
	••••	Kalló Regina (történész-muzeológus)
A	18	Könyvszemle
T	20	Hidak és a város
	••••	László Zsófia (főlevéltáros)

Támogassa adójának 1%-ából a Budapesti Honismereti Társaságot!

A Budapesti Honismereti Társaság kéri tagjait és támogatóit, hogy minél többen ajánlják fel egyesületünk számára adójuk 1%-át. A támogatást működésünkre, a „Városunk – Budapesti Honismereti Híradó” 2024. évi számainak kiadására és terjesztésére használjuk majd fel. Egyben ezúton is köszönjük támogatóinknak múlt évi adóhozjárulásait!

Budapesti Honismereti Társaság
Adószámunk: 19673903-1-41
1043 Budapest, Berda József utca 48.

Miért nézzem meg a www.bpht.hu-t?

Mert a fővárosi Helytörténeti Portálon találok meg:

- a legfrissebb fővárosi helytörténeti híreket;
- az Ajánlott oldalak menüpontjában a legrövidebb utat a hazánkban kiadott történettudományi, levéltári, hadtörténeti, irodalom- és nyelvtörténeti folyóiratokhoz, múzeumokhoz, könyvtárakhoz, magyar elektronikus újságokhoz, honlapokhoz;
- a legtöbb információt a fővárosi és kerületi helytörténettel foglalkozó civil szervezetekről, közgyűjteményekről;
- a Városunk összes eddig kiadott számát;
- az Archívumban a Budapesti Históriaik 131 előadásának szerkesztett változatait.

Csak ezekért!

Alapította a Budapesti Honismereti Társaság és a Budapesti Történeti Múzeum
Kiadja a Budapesti Honismereti Társaság
Felelős kiadó: Breinich Gábor
1043 Budapest, Berda József u. 48., tel.: 370-0652
E-mail: info@bpht.hu
Internet: www.bpht.hu
Felelős szerkesztő: Gábrriel Tibor
Szerkesztőbizottság: Breinich Gábor, dr. Buda Attila, dr. Róbert Péter, dr. Sándor Tibor, dr. Sipos András

Belföldi előfizetési díja 1200 Ft/év. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt. Postacím: 1900 Budapest. Előfizetésben megrendelhető az ország bármely postáján, a hírlapot kézbesítőknél, www.posta.hu WEBSHOP-ban (https://eshop.posta.hu/storefront), e-mailen a hirapelofizetes@posta.hu címen, telefonon a 06-1-767-8262 számon, levélben a MP Zrt. 1900 Budapest címen. Külföldre és külföldön előfizethető a Magyar Posta Zrt.-nél: www.posta.hu WEBSHOP-ban (https://eshop.posta.hu/storefront), postán: 1900 Budapest, telefonon: 06-1-767-8262 és e-mail-en: hirapelofizetes@posta.hu. A Budapesti Történeti Múzeumban, Budapest Főváros Levéltárában, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központi és fiókkönyvtáraiban, a kerületek helytörténeti gyűjteményeiben, múzeumaiban és a Budapesti Históriaik előadójestjein ingyenesen is terjesztett. Helytörténeti magazinunk Budapest Főváros I. kerület Budavári Önkormányzat, a II. Kerületi Önkormányzat, VI. kerület Terézváros Önkormányzata és a IX. kerület Ferencváros Önkormányzata támogatásával készült.

Nyomda: PrintWorks Nyomda Kft. • Print: ISSN 1418-4273 • Online: ISSN 2732-1681

Vízvárosi időutazás

Régészeti feltárás a Bem tér mellett

••• Nagy Alexandra, Papp Adrienn

Budapest belvárosában ritkán kerül sor olyan nagy területen régészeti feltárássra, mint a Bem tér hegy felőli, nyugati oldalán. Itt több mint 7000 négyzetméteren tervezték kialakítani az új épület földbe mélyülő szintjeit, és ezt megelőzően, valójában a földmunkákkal párhuzamosan végeztük a régészeti munkákat.

Nagy reményekkel indultunk neki, hiszen az egykori Radetzky-laktanya csak kis mértékben tette tönkre újkori pincéivel a régészeti emlékeket. Várakozásaink



be is bizonyosodtak, voltak olyan helyek, ahol 3,5 méter vastagságban rétegződtek egymásra a különböző korszakok emlékei. A terület a feltárás nagyságában, a felszínre került leletek mennyiségében és a történeti vonatkozásaiban is kimagaslónak bizonyult.

Összesen közel 1400 ládába kellett csomagolni a felszínre került leleteket, amelyek között sok-sok ritkaságot találtunk. Voltak köztük a török kor elején Kínában készült aranyozott porcelán csészék, amelyekből ebben a korszakban főként kávét ittak. Ugyanehhez a korszakhoz kapcsolódóan találtunk dísztalat, amely az anatóliai Iznikben készült, vagy akár olyanokat is, amelyek a mai Lengyelországból, Boroszló közeléből, vagy Itáliából valók. A fegyverekre mindig nagyon ügyeltek, ezért kimondottan ritkaságnak számít az a sisak és kardmarkolat, amit egy kútba dobtak a 17. század elején. A sok-sok török kori lelet a 16. században még virágzó városrészhez tartozott, amit a tizenöt éves

háború (1593–1606) ostromai miatt bontottak el és temették be kútjait, pincéit.

A középkori városrész legkorábbi emlékei a 12. századig követhetők nyomom, egy *III. Béla* (1173–1196) érme és egy földbemélyített ház tartozik többek között ehhez a korszakhoz. A középkor során egyre jobban kiépült városrész Felhézhez tartozott, egy piacteret is magában foglalt, amely körül, valamint a Frankel Leó utca vonalában haladó főút mellett kőházak emelkedtek.

A Bem téri ásítás szenzációja nemcsak az, hogy egy katonai tábor kb. negyede feküdt alatta, hanem a leletek alapján a térség római megszállásának első bizonyítéka. Az egyelőre ismeretlen alakulat *Tiberius* császár uralkodása alatt, Kr. u. 17–20 körül építhette az erődöt. Az ezt övező északi védművek részletét és a tábor belső épületeit (gerendaváz, esetenként vályogfalú részeit) a mai járószint alatt 3–4 méterrel találtuk meg. Katonák által használt tárgyak, lószerszámok, Pannoniában kiemelkedő egyéb import, illetve a hódítókkal együtt érkezett fém-, kerámia és üvegleletek sokasága került elő ezekből az objektumokból, amelyek közül némelyik ritkaságszámba megy nemcsak a Vízvárosban, de a Római Birodalomban is.

A tábor helyén a 2. században civil település létesült. Fő tengelyét itt egy keletnyugati irányú út adta, amelynek két oldalán legalább öt épületet tudtunk elkülöníteni. A házak kőfalas alapozásúak voltak, vályogfalas felmenő résszel, a tetőt cserepekkal fedték. Rendszerint döngölt agyagpadlójuk volt, de helyenként habarcs-, illetve terrazzopadlót is használtak. Egyes részekben, vastagon elplanírozva falfestménytöredékeket, stukkódíszeket találtunk, néhány helyen a lábazati falfestés vörös-fehér díszes részei a falon maradtak. Több épülethez pince is tarto-



Fotók: Budapesti Történelmi Múzeum

Bronz Isis-Fortuna szobor a 2. századból

zott, az egyik padlóján pedig egy bronz Isis-Fortuna szobrot leltünk.

A 3. század második harmadában a római települést fokozatosan felhagyták. Miután lakatlanná vált a terület, temetőként használták, az épületek falai közé a 3. század végén, a 4. század első felében sírokat ástak. Mintegy 40 római kori temetkezés került elő ebből a korszakból. Egyeseket üveg- vagy kerámiaedénnyel, éremmel láttak el, a viseleti tárgyak között arany fülbevaló és ruhakapcsoló tű (*fibula*) is akadt. A fibulák persze a mindennapi ruha tartozékai voltak, így a Bem térről, nemcsak

sírokból származó, mintegy 150 darab sem meglepő, a több mint 600 darab római kori érem és a sok ezer díszedény azonban már a múzeumunk gyűjteményében is egyedülálló.

A legrégebbi leletek az őskor késő neolitikum (Kr. e. 5000–4500) időszakából származnak, néhány objektum pedig a késő bronzkorra (Kr. e. 1200–1000) és a középső vaskorra (~ Kr. e. 650–550) keltezhető.



A pincében talált, Ferdinánd királyhoz köthető, 1536-ban vert dukát (arany)

Gregersen, az építőmester

Skandináv ácssegédből magyar nagyvállalkozó

••• Gönczi Ambrus

Kétszáz éve született, 1824 áprilisában látta meg a napvilágot *Gudbrand Gregersen* a mai Oslo melletti Modum egyházkerülethez tartozó udvarházban. Jómódban élő családja gazdálkodással, földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkozott. Gudbrand nem akart apja örökébe lépni, 14 évesen otthagyta családját, és a norvég fővárosban előbb egy ácsmester segédje lett, majd két hídépítő mérnöktől matematikát és geometriát tanult. Már 1842-ben Koppenhágába költözött, majd 1844-ben néhány társával vándorútra indult, hogy tovább gyarapítsa ismereteit. Berlin, Drezda, Prága és



Fotó: Fortepan / Budapest Főváros Levéltára

A Népszínház épülete 1875-ben – a Blaha Lujza téren lebontva 1965-ben

Bécs után Pestre utazott. Először *Zitterbarth Mátyás* alkalmazta, aki kisebb raktárépületek tervezését bízta rá. Az első magyar vasút, a Pestet Béccsel összekötő vasútvonal vasútépítési fővállalkozója 1847 nyarán leszerződött Gregersent.

1848 tavaszán honvédnak jelentkezett, és utásztisztként szolgált a szabadságharcban. A fegyverletételt követően Észak-Itáliába menekült, de 1851-ben már újra Magyarországon területén tevékenykedett, az Esztergom – Párkány – Érsekújvár vasútvonalon dolgozott munkavezetőként.

Első magyarországi éveit Szobon és környékén töltötte, későbbi feleségével Esztergomban ismerkedett meg, a kezdeti vállalkozásaihoz üzleti partnert is a közelből választott. A *Luczenbacher-testvérekkel*, Pállal és Jánossal, két építési vállalkozóval fogott össze, akiknek téglagyára és kőbányája is volt Szob mellett. Pesten, a mai Lónyay utcában, fakereskedéssel és fafeldolgozó üzemmel is rendelkeztek. A Tiszavidéki Vasút építésénél 1856-tól Gregersennel közösen vettek részt különféle vasútépítési munkálatokban. A norvég vállalkozó első országos jelentőségű munkája a szolnoki vasúti híd építése volt. Az 512 méteres híd az 1857. november 23-án megnyílt Szolnok-Debrecen vasútvonallal egyidős, építésekor az ország leghosszabb vasúti fahídjának számított.



Fotó: Ferencvárosi Helytörténelmi Gyűjtemény (FHGY)

Gregersenék háza a Lónyay utca 29. szám alatt

Az 1875-ös év fontos mérőföldkőnek bizonyult Gudbrand életében. Ekkor készült el Ferencvárosban családi háza és ebben az évben adták át a fővárosban azt a középületet, melynek elkészítéséért első állami kitüntetését érdemelte ki. A mai Blaha Lujza térre szánt Népszínház asztalos- és ács munkái Gregersen tervei alapján, az ő irányításával folytak. A berendezés legnagyobb része, a bútorok és a nézőtér ülései is a vállalkozó ferencvárosi telepén készültek. A színház átadása után a norvég ács mestert a Ferenc József Rend lovagkeresztjével tüntették ki.

Népes családjával Gregersen 1875-ben költözött be pesti állandó lakóhelyére, a mai Lónyay utca 29. alá. Az 1872 és 1875 között, *Bergh Károly* építész tervei alapján épült kétszintes, neoreneszánsz stílusú lakóház falait gazdag gipszelemekkel díszítették, a belső kiképzéshez felhasznált vörös fenyőt Gregersen Norvégiából hozatta.

Az 1880-as évekre Gregersen Gudbrand már olyan építővállalatot irányított, mely vasútvonalak kiépítését, hidak tervezését és kivitelezését, középületek és lakóházak alapozását, ács munkáit, és belső berendezését is képes volt elvállalni az ország egész területén. Neve, megbízhatósága és segítőkészsége egy természeti katasztrófa után vált országosan ismertté. 1879. március 11-én Szeged városát elöntötte a megáradt Tisza, 5585 ház omlott össze, 151 ember lelte halálát a szerencsétlenség során. Az újjáépítési munkálatokban Gregersen cége orozslánrészt vállalt. Először az otthonukat veszített lakosok számára fabarakkokat építettek a Népkert magaslatán. Ezt követően a vízmentesítést oldották meg pumpák segítségével, majd a feltöltési munkálatok nagy részét is Gregersen Gudbrand irányította. 1885-ben a király nemesi címmel jutalmazta. Addigi munkásságának felsorolása mellett legfőbb indokként a szegedi újjáépítési munkálatokban való részvétel szerepel a nemesi adománylevelé szövegében.

A Gregersen G. és Fiai Építő Vállalat a következő évtizedben újabb és újabb fontos megbízásokat kapott az Osztrák-Magyar Monarchia határain belül és kívül. Családi vállalkozásuk vezetői (vagyis Gudbrand fiai: György, Hugó, Nils, majd néhány évvel később Ödön, Béla és Endre) pedig újra és újra bizonyították, hogy a Gregersen név egyet jelent a jól végzett munka fogalmával. Az ország szinte minden részén találunk még manapság is olyan vasúti hidakat, minden nagyobb városban olyan középületet, mely magán viseli Gregersen keze nyomát. Emlékét nem csupán a leszármazottak ápolják, de 2004 óta emléktábla és közterület is őrzi Budapest IX. kerületében.



Fotó: Magántulajdoni/FHGY

Gregersen Gudbrand 1854-ben (olaj, vászon)

Budavári házak

Bécsi kapu téri emlékek

••• Horváth Péterné

U-alaprajzzal a 7. számú középkori épület helyén épült fel a 18. században a mai ház, a törököktől történt visszafoglalás során a régi romos-sá vált. 1741-es adatok szerint itt *Kotthl János* mészáros és városi tanácsos építtette



Fotók: a szerző fényképei

fel barokk házát. 1807-ben az új vevő *Grigely József* piarista tanár, a latin és az irodalom professzora.

Az új épület klasszicista formákat tükröz. Főhomlokzata az emeleten hattengelyes, közepén rizalittal. Itt domborműveket látunk: ókori tudósok néznek le ránk. Vergilius, Cicero, Szokratesz, Livius, középső részen Quítilianus és Seneca festett füzérdíszes medalionokba

A 7. számú házban élt báró Hatvany Lajos 1932 és 1938 között



Fotó: Zempléni Múzeum

zárt alakjai. A középső ablakok felett allegorikus frízek emelik a ház szépségét. A bal két ablaknál a zene és költészet, középen Pallasz Athénét körül veszi a festészet, a szobrászat, történelem-tudomány, a földrajz, csillagászat, a jobb

Képeslap az Országos Levéltárról, 1925 körül

ablakok felett a nyelvészet és ve-gyészlet témáit lát-hatjuk.

A házat 1932-ben *Hatvany Lajos* (1880–1961) báró, (neves irodalmár és „az utolsó me-cénás”) vásárolta meg, és 1938-ig lakott benne, 1940-ben eladta.

1908-ban *Fenyő Miksával* megalapították a *Nyugat* című folyó-iratot, ami a 20. században a leg-nagyobb hatású irodalmi lap volt. Hatvanyt több alkalommal *Thomas Mann* (1875–1955), a híres német író is meglátogatta. Nála találko-zott 1936. január 27-én *Bartók Béla* ze-neszerzővel.

Hatvany *Lajos József Attilát* (1905–1937) is támogatta. 1936. január 27-én Thomas Mann ismét hazánkba-látoga-tott. Hatvanyánál ekkor találkozott elő-ször József Attilával. 1937 januárjában, a *Szép Szó* meghívására ismét eljött, erről József Attila a folyóiratban versével em-lékezett meg: (Thomas Mann üdvözlése 1937 január eleje: „Te jól tu-dod, a költő sose lódit: az iga-zat mondd ne csak a valódit”).

1932-ben *Kismarty-Lechner Jenő* (1878–1962) építész ter-vei szerint készült el a neoba-rokk kapu, felette a copf-ízlé-sű füzérdíszszel.

Az 1944–1945-ös harcokban az emeletek súlyosan sérültek. 1950 és 1952 között *Imrényi Szabó Imre* vezetésével végezték el a helyreállítását. 2011-ben

Hatvany Lajos halálának 50. év-fordulójára a Budavári Önkormányzat felújította az épületet.

A szomszédos 8. szám egy zárt félkörű sarokerké-lyes ház, utolsó lakója *gróf Esterházy Móric* (1881–1960) volt. Kard utcai sa-rokerkélyét 1930-ban épít-tette a házra. A két külön-álló épületből összeépült középkori sarokház bie-dermeier szekkekkel büsz-kélkedik. Ennek udvarán egy védett szőlőtöke ma is terem, ezt 1947-ben talál-ták meg a romok alatt.

A tér többi házai is szépek: 1. számú 1795-ben copf stílusban épült, a 2–4. szá-



Bécsi kapu tér a Kazinczy-emlékkúttal 1940 körül

mú a Magyar Nem-zeti Levéltár, amit ne-oremán stílusban az idén 170 éve Szüle-tett *Petz Samu* (1854–1922) tervezett. Az 5. számú ház is copf és barokk elemeket mutat, az 1780 körüli időkben készült, a 6. szám alatti 1730-ban, hasonló az előző-hez, homlokzatán *Nepomuki Szent János* szobrával.

A téren áll *Kazinczy* (1791–1831) em-lékkútja, aki a felvidéki kolera járványban 1831-ben hunyt el – emlékére 1931-ben a székesfőváros állította, *Pásztor János* szobrász (1881–1945) alkotása. A téren

épült fel 1895-ben az evangélikusok templo-ma, *Kallina Mór* (1844–1913) tervezésében.



A 8. számú ház középkori sarokház

Buda 1686-os vissza-foglalása utáni években alakult ki a jelen-legi tér szerkezete. A középkorban szom-baton itt voltak a piacok, ezért a kaput Szombati kapunak is nevezték. 1792 júni-usában az uralkodó a Bécsi kapun át lé-pett be a várba. 1792. jún. 6-án *I. Ferenc* király koronázása és a ceremónia az egy-kori Helyőrségi templomban (a 13. szá-zadban épült Mária-Magdolna) zajlott le nagy pompával. A Bécsi kapu a nevét 1874-ben kapta. Mai alakját 1936-ban *Kismarty-Lechner Jenő* építész tervezte. A kapu előtt rohanó angyal szobrot látunk kettős kereszttel, *Ohmann Béla* alkotása.

Művészek védnöke

A mecénás és magánélete

•••• Németh Nyiba Sándor

Báró Hatvany Lajos (1880-1961) író, kritikus, irodalomtörténész, 1960-tól az MTA levelező tagja, bölcsészdoktor, a „cukorgyáros” fia. A köztudatban nem véletlenül úgy szerepel, hogy az „utolsó mecénás”. Hatalmas vagyonnal

Első várbéli palotája a Tárnok utca 5. szám alatt állt, termet könyvekkel töltötte meg, és már ott is egymásnak adták a kilincset az írók. 1919-es emigrációja után írta neki egy levelében *Schöpflin Aladár*: „Minden héten négyszer sajnálom, hogy nem mehetek fel Tárnok utcai házad teraszára, egy órára beszélgetni veled.” A Tanácsköztársaság végén Bécsbe emigrált, a lainzi Hermész-villát bérelte ki, ahol az irodalmi élet prominens személyeit látta vendégül. Krúdy Gyula egyik levelében írja feleségének Zsuzsának a lainzi tartózkodása alatt: „...a beszélgetésünk során még nem jutottam el odáig, hogy egy kis összeget kérjek Lajostól. Úgy tűnik, az asszonynál van a pénz.” (Magyarországi tartózkodása alatt, több alkalommal is támogatta Krúdy Gyulát.) 1927-ben tért vissza hazánkba, ahol a Horthy-rendszert kritizáló írásai miatt börtönre ítélték, de külföldi nyomásra kegyelmet kapott.

A Bécsi kapu téri villát Hatvany jóval 1927-es hazaérkezése után, 1932-ben vásárolta. Hat évig lakta, ez idő alatt komoly irodalmi élet folyt a házban, és alapító helyszíne lett a *Szép Szó* című folyóiratnak. 1938-as újbóli emigrálása után Hatvany eladta az épületet, amiről így írt: „Bécsi kapu tér eladva, vagyonváltásra elmegy az ára. Nem akarok több lakást. Hotel-szobák lakója leszek.” Később Párizsban és Oxfordban élt.

Hatvany 15 ezer kötetes könyvtárát egy Duna-parti pincébe vitette, de a háború alatt egy felrobbant lőszeres teherautó miatt a pincébe betört a víz, és gyűjteménye odalett.

Hatvany Lajos magánéletéről sok információ olvasható. A szerelem őt sem kerülte el, ta-

gadhatatlan tény az, hogy bordélyházban ismerte meg a hányatott sorsú *Kovács Juliannát*, a gyermekei édesanyját. A törvénytelenül született gyermekei Viola és Károly a Hatvany nevet viselték, apjuk elismerte őket. Édesanyjukkal éltek – Lajos Budán villát bérelt a családjának, gondjukat viselte.

Hivatalosan három felesége volt, de egyik sem ajándékozta meg gyermekkel. Berlinbe költözve ismerte meg feleségét *Winsloe Christa* német írónőt, aki leszbikus volt, elváltak. Második felesége *Marton Erzsébet* – ez sem volt tartós kapcsolat. Harmadik és utolsó felesége *Somogyi Béla* újságíró lánya, *Somogyi Jolán* volt.

Bajor Gizi színésznőhöz szerelmi szálak fűzték, de a művésznőnek ekkor már vőlegénye volt. Hatvanynak pedig felesége és két törvénytelen gyermeke. Bajor Gizi



Bárá Hatvany Lajos az 1910-es években

Foto: wikipedia/Székely Aladár



Foto: budapest100.hu

rendelkezett, életét az irodalom és a művészetek támogatásának szentelte. Hármán alapították meg 1908-ban a *Nyugat* című folyóiratot: Hatvany Lajos, *Ignotus Pál* és *Fenyő Miksa*. A 20. század első negyedének legolvasottabb irodalmi lapja volt ez. Kemény kritikákat fogalmaztak meg a *Nyugatban* publikáló írók: *Babits Mihály*, *Ady Endre*, *Krúdy Gyula*, *József Attila*. Barátsága Adyval különlegesen jó volt. Kiforrott, megérett kritikákat közöltek koruk irodalmi életéről. Kolle-gájával, *Osvát Ernő*-vel való személyes konfliktusa miatt Berlinbe távozott (1911) – visszatérése után (1917) a *Pesti Napló* és az *Eszterdő* lapok szerkesztője lett. Társalapítója volt a Vörösmarty Akadémiának. Első irodalmi sikereit német nyelvterületen érte el. Ennek ellenére a magyar irodalom megszállottja volt.

Hatvany-palota a Tárnok utca 5. számú házban

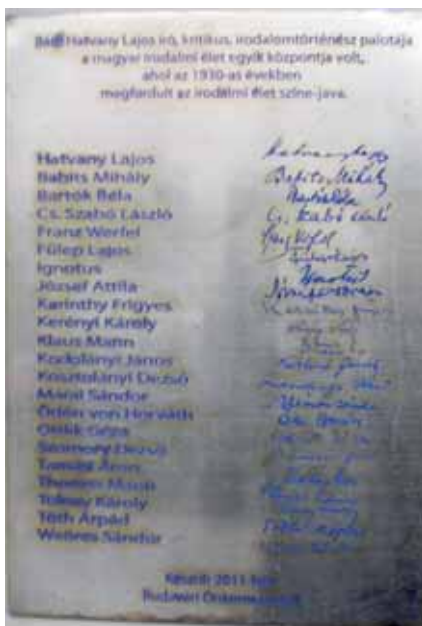


Foto: wikimedia/ Globetrotter 19

A Bécsi kapu tér 7. számú ház falán lévő Hatvany emléktábla



Foto: papageno.hu

Hatvany Bécsi kapu tér 7. szám alatti háza

visszatért vőlegényéhez, aki megbocsájtott neki, feleségül vette.

1947-ben hazajött, a budapesti egyetem bölcsészettudományi karán tanított. Élete végéig *Petőfi Sándor* életútját kutatta, irodalmi hagyatéka felbecsülhetetlen kincs a magyarság számára. A felbecsülhetetlen, személyes kapcsolatokra épülő kutatásai, hiteles, tudományos alátámasztásokkal kerültek a levéltárba.

Az irodalmat szeretők tudják, hogy fel-foghatatlan veszteség lett volna a magyar művészetnek, ha a „cukorgyáros” nem támogatta volna nagyjainkat, Krúdy, Ady, József Attila, *Tóth Árpád* művészetét. Az irodalomtörténész Hatvani emellett finanszírozta lakhatásukat, gyógyításukat. Kastélyaiban hosszabb időre vendégül is látta a költészetünk nagyjait.

A Sugár út ékköve

140 éve nyílt meg a Magyar Királyi Operaház

•••• Millisits Máté

Magyarország kiemelt jelentőségű műemléke a Terézváros szívében, az Andrassy út belső részén álló Operaház. Reformkori Nemzeti Színházunkban mind prózai, mind zenés darabokat előadtak. Az 1870-es években a pesti színházi életben megtörtént az önálló profilú társulatok megszervezése. Népszínművek előadására a Nagykörúton 1875-re felépült a Népszínház.

Az Operaház felépítése ügyében az első lépéseket gróf Lónyay Menyhért miniszterelnök tette, aki Pesten egy kizárólag operát játszó dalszínház számára megfelelő telek kiválasztásával Orczy Bódog Félix zeneszerzőt, a Nemzeti Színház intendánsát bízta meg. Orczy öt pesti helyszínt javasolt a miniszterelnöki felhívásra. Mindegyik elképzelés a megépült Operaházhoz viszonyítva Pest Belvárosához közelebb helyezkedett volna el, felépítésük azonban több komplikációval járt volna, mintha a Sugár úton, a dalszínház későbbi helyén, a Hermina téren építkeztek volna.

Az Opera végleges helyszíne a Sugár útnak (ma Andrassy út) a Belvároshoz közel eső része lett. Az 1870–1880-as években többségében bérházak együtteséből felépült új budapesti főútnak az „ékkövévé” vált a Magyar Királyi Operaház, amely nem méreteivel, különösen nem a magasságával kívánta túlszárnyalni a Belső-Terézváros épületeit, hanem mesterien megválasztott léptékszerével.

A belügyminiszter által 1873-ban kiírt tervpályázaton hat építész vett részt, amelyek közül Ybl Miklós pályamunkája nyert. A kiviteli terveket Ybl 1874-ben készítette el. Az építési munkálatok 1875-ben kezdődtek el és 1884-ben fejeződtek be. Ybl alkotása kiválóan egyesíti magában a 16. századi itáliai reneszánsz és a 19. századi nyugat-európai színház-építészet addigi eredményeit.

Báró Podmaniczky Frigyes 1875-től előbb kormánybiztosként, majd intendánsként irányította az építkezést. A nézőtér feletti kupolát Lotz Károly festőművész freskója díszíti. Az építkezés során törekedtek, hogy a lehetőség szerint hazai cégeket alkalmazzanak. A bécsi színházi tűzvész után Ybl Miklós áttervezte a pesti dal-



Fotó: epiteszforum.hu

Ybl Miklós



Fotó: wikipedia

Lotz Károly
őnarcképe



Fotó: wikipedia.org

Stróbl Alajos



Fotó: dka.nf.hu

Báró
Podmaniczky
Frigyes



Fotó: Zemplén Múzeum

Képeslap
a Magyar
Királyi Operáról
1900 körül

színház tűzbiztonságát, amelyet a fa szerkezetek mellőzésével és a vas-szerkezetek előnyben részesítésével ért el. A főhomlokzaton két szoborfülkét tervezett, mindkét fülkébe egy-egy ülőszobrot helyeztek el, az egyik Liszt Ferencet, a másik Erkel Ferencet ábrázolja, mindkét szobor Stróbl Alajos alkotása. A Magyar Királyi Operaház felavatási ünnepségét 1884. szeptember 27-én tartották meg.

A „Vasárnapi Ujság” című hetilap 1883. október 5-én megjelent száma az alábbi dicséző szavakkal mutatta be az épület belső tereit: „Az operaszínházat látogató közönség előtt legelőször is a lépcsőcsarnok gazdag ékessége tárul föl. A márványozott falak sugározva ragyogják vissza a lámpák fényét. Az arany czirádák tündökölnek... Minden oly tágas, oly könnyen végig tekinthető, s oly arányos. A lépcső márvány parkányzata, a színes oszlopok, a bolthajtásos ívek sehol sem válnak súlyossá, s oly lényegesen beillenék e csarnokba, mint az erek a falevélbe. És a mint feljebb, feljebb lépünk, az egész környezet mindjobban érezteti velünk, hogy beljebb hatolunk, hogy az valóban csak előcsarnok. Az arkitektúra mind többlet és többlet járul elénk: kecses változatokkal, oszlopsorral, oszlopközökkel, oda fent folyosóval... Feljebb és tovább – ezzel csalogat a csarnok. Ha fent megnéztük a falfestményeket, az ajtók világossága mutatja meg, hogy merre kell tovább haladnunk. Az emeleti részekbe, a páholyokba jutunk ezeken. A mennyezetben van Than Mór freskója, allegorikus csoportok a zenéről.”

Operaházunk 140 éves története során több jelentős átépítésen, restauráláson esett át, amelyek közül kiemelkedik a Medgyaszay István építész által tervezett átalakítás az 1910-es évekből. A dalszínház centenáriuma az 1980-as évek elején Siklós Mária tervei szerint értékeket megőrző műszaki korszerűsítést végeztek az épületen. A legutolsó teljeskörű műemléki felújítást 2017 és 2022 között Zoboki Gábor Kossuth-díjas építész által vezetett tervező-kivitelező csapat végezte.



Fotó: a szerző felvétele

A Magyar Állami Operaház napjainkban

tendánsként irányította az építkezést. A nézőtér feletti kupolát Lotz Károly festőművész freskója díszíti. Az építkezés során törekedtek, hogy a lehetőség szerint hazai cégeket alkalmazzanak. A bécsi színházi tűzvész után Ybl Miklós áttervezte a pesti dal-

Fürdőháztól műemlék fürdőinkig

Eredetük a középkorig vezethető vissza

••• Róbert Péter

Budapest és ezen belül a II. kerület bővelkedik a gyógyfürdőkben. Elődtelepüléseik neve is tanúskodik erről: Felhévíz, Alhévíz. Ezeket napjainkban utcaneveink őrzik. Régi fürdőink neve is az uralkodóinkra emlékeztet: Király és Császár – történetük szintén.

Zsigmond király idején a mai Császár Fürdő környékén Felhévíz település a reumában szenvedő király gyakori látogatásának örvendezhetett. Mátyás király Alhévízet részesítette előnyben. Elnevezése „aquae caledae superiore” utal a Józsefhegy tövében fakadó gyógyvíz kiváló minőségére. Oláh Miklós püspök és Wernher György királyi tanácsos a 16. században nagyon ajánlották. Több fürdőház volt a vár alatt és korabeli összeírások szerint a felhévizi lakosság közül sokaknak adtak kenyeret, a második leggyakoribb foglalkozási ág a fürdős és a borbély volt.

Következő évszázadban a köztudottan fürdőkedvelő törökök továbbépítették ezeket a fürdőket. Az 1330-ban épült Szentlélek Lovagrend Ispótlját ugyan lerombolták, de szépen kiépítették Veli bej fürdőjét. Wernher György 1549-ben már törökfürdőt talált Gül Baba, a néhány évvel azelőtt Budán elhalálozott, Szulejmán szultán által is nagyra becsült bektasi dervis sírja közelében. Evlia Cselebi, a 17. századi török utazó egy zöldszlopos fürdőt említ Delag Chane néven a Rácvárosban.

Névadója, a később selyemzsinórt kapott Szokollu Musztafa budai pasa (1566–1578), tornyot épített Buda nyugati várfalán, ahol most a bronz huszáremlékmű áll, de nem hanyagolta el az egészségügyet és a fürdőzési élvezeteket sem. Veli bej fürdőjét az elmúlt években állították helyre, jelenleg az ORFI területén található és a legnagyobb fővárosi török fürdőnk. Az idén 450 éves létesítmény kívülről nem látható, megbújik a kórház épületek között, de belülről szépsége ma is nagy hatást tesz. Ma a Császár Fürdő egyik egysége.

A török uralom másfél évszázada alatt fellendültek a budai fürdők, nemcsak a Veli bej, hanem a mai Király Fürdő és a Rudas is nagy látogatottságnak örvendett. Az előbbiről följegyezték, hogy az 1600-as évek elején, egy téli napon a portyázó magyar huszárok a budai pasa ott fürdőző egész háremét elrabolták. Az épület átélte az 1686-os ostromot, Marsigli olasz hadmérnök és Fischer von Erlach is beszámolnak róla. Új tulajdonosa, Ecker János 1702 után vásárolta meg, 1728-ban kápolnát is építtetett itt a gyógyvízhez zárandoklók lelki gondozására.

A török uralom másfél évszázada alatt fellendültek a budai fürdők, nemcsak a Veli bej, hanem a mai Király Fürdő és a Rudas is nagy látogatottságnak örvendett. Az előbbiről följegyezték, hogy az 1600-as évek elején, egy téli napon a portyázó magyar huszárok a budai pasa ott fürdőző egész háremét elrabolták. Az épület átélte az 1686-os ostromot, Marsigli olasz hadmérnök és Fischer von Erlach is beszámolnak róla. Új tulajdonosa, Ecker János 1702 után vásárolta meg, 1728-ban kápolnát is építtetett itt a gyógyvízhez zárandoklók lelki gondozására.



Fotó: Zempléni Múzeum

Képeslap a Császár Fürdőről (1901)

1806-ban Marczibányi István udvari tanácsos, a magyar kulturális élet reformkori támogatója vette meg és az Irgalmas rendnek adományozta. Sokat fejlesztett, a környéken posztóvanyolásra, kallózásra használt forrásokat fürdőszobák kialakítására is használta. Megalapozva ezzel az ORFI-ban jelenleg is működő Irgalmas Kórházat, melyet az 1840-es években mai klasszicista formájára építették. Nagy gyógyudvara hamar színhelye lett társasági összejöveteleknek, estélyeknek, báloknak is.

1860-tól a gyógymedencék mellett férfi és női uszoda szolgált az egyre gyarapodó látogatókat. Sportolók is kezdtek idejárni, 1906-ban rendezték az első úszóbajnokságot. Utóbbi évtizedekben került sorra a Veli bej által épített törökfürdő helyreállítása, amelyet az 1200 köbméter szolgáló úgynevezett Alapozás forrás táplál.

Kisebb testvérét a Király Fürdőt Arslán pasa kezdte építtetni 1565-ben, de Szokollu Musztafa a szerencsétlen véget ért budai pasa fejezte be. A közeli Kakas (törökül Horuz) kapu fürdőjeként emlegették. Kupoláját ólommal, majd cseréppel, később – napjainkban is – vörösrézrel burkolták. Buda visszafoglalása után I. Lipót császár háziorvosa, Illmer Ferdinánd kapta meg, aki Sprenger városbírónak adta bérbe, ezért a német polgárok Sprengerbadnak, Ugrófürdőnek nevezték. Több tulajdonos után 1796-ban vette meg a fürdőt a König család, idővel a nevüket (magyarul király) is viselte már. 1827-től új épületei egy évtized alatt klasszicista jelleget kaptak Schmidt Mátyás kútmesternek köszönhetően. Sajnos a második világháború nagyon megviselte az épületet, a szép dór oszlopos is összedőlt. Tíz év múltán kezdték az öt évig tartó helyreállítást – a '60-as években Európa egyik legészakibb török fürdőjeként már idegenforgalmi nevezetesség volt.

Kisebb testvérét a Király Fürdőt Arslán pasa kezdte építtetni 1565-ben, de Szokollu Musztafa a szerencsétlen véget ért budai pasa fejezte be. A közeli Kakas (törökül Horuz) kapu fürdőjeként emlegették. Kupoláját ólommal, majd cseréppel, később – napjainkban is – vörösrézrel burkolták. Buda visszafoglalása után I. Lipót császár háziorvosa, Illmer Ferdinánd kapta meg, aki Sprenger városbírónak adta bérbe, ezért a német polgárok Sprengerbadnak, Ugrófürdőnek nevezték. Több tulajdonos után 1796-ban vette meg a fürdőt a König család, idővel a nevüket (magyarul király) is viselte már. 1827-től új épületei egy évtized alatt klasszicista jelleget kaptak Schmidt Mátyás kútmesternek köszönhetően. Sajnos a második világháború nagyon megviselte az épületet, a szép dór oszlopos is összedőlt. Tíz év múltán kezdték az öt évig tartó helyreállítást – a '60-as években Európa egyik legészakibb török fürdőjeként már idegenforgalmi nevezetesség volt.



Fotók: kiralyfurdoo.hu

Király Fürdő kívülről és belülről



Fotók: epiteszforum.hu

Császár Fürdő törökkori része kívülről és belülről

Ferencváros első mozija

Kultur-Szinpad Mozgótól a Multiplexig

•••• Gönczi Ambrus

Manapság a „Ferencvárosi mozi” szókapcsolat már csak a Lurdy Házban működő többtermes filmszínházat jelenti. Ez persze nem kerületi sajátosság: Budapesten, vidéken, de az egész világon egyre kevesebb a mozi. A ma emberének számos más lehetősége van a társas érintkezésre, a mozi ebből a szempontból jócskán veszített jelentőségéből.

1979-ben még 84 mozi működött a fővárosban, mára ez a szám alaposan megcsappant, jelenleg kilenc önálló filmszínház található Budapesten. Ebből a szempontból is érdekes a legrégebben megnyílt



Fotók: Budapesti Moziérténeli Alapítvány

ferencvárosi filmszínház történetével megismerkedni.

Kinizsi mozi nézőtere (1973)

A Magyar Tanítók Otthona nevű egyesület 1910-ben megvásárolta az akkori számozás szerinti Kinizsi utca 16. alatti ingatlant, melyen eredetileg egy húsfeldolgozó üzem működött. 1910 és 1912 között az épületet átalakították, ráhúztak egy emeletet, és mozifilmek vetítésére alkalmas színháztermet hoztak létre benne.



Fotó: Vékás/BfMA

Mellette kertmozit is üzemeltettek, külön gépházzal, melynek 1956 előtt még közvetlen utcai bejárata volt. A 380 személyes mozi a fővá-

Blue Boksx Mozi bejárata 1995-ben



Fotó: FHGY

ros egyik legkedveltebb filmszínháza volt a két világháború közötti időszakban.

Az emeleti rész öltözőként, olvasóteremként, illetve irodaként funkcionált, melyet egy keskeny folyosón lehetett megközelíteni. Egyébként lakások is voltak a felső traktusban – a Magyar Tanítók Otthona dolgozói közül nem egy a helyszínen lakott, ez sok esetben praktikusnak bizonyult az előadások zökkenőmentes lebonyolítása szempontjából.

A Kinizsi utcai mozit először 1937-ben, majd 1950-ben is átalakították, korszerűsítették. Emeleti lakásait tovább osztották, sőt az egyik olvasótermet is lakáscélra hasznosították. Mivel ezeket Budapest Főváros Tanácsa kiadta, a lakóknak a mozin keresztül kellett megközelíteni bérleményeiket. Az előtérben a pénztár és az iroda, utána egy várakozó, majd a mellék-helyiség és a belső lépcsőház üvegajtóval lezárt feljárója volt. Annak érdekében, hogy a lakók elkerüljék a mozinézők hívatlan látogatásait, az ajtóra egy „Idegeneknek belépni tilos” táblát akasztottak.

1956-ban az emeleti páholyok rováására megnagyobbították a belső gépházat, illetve a fűtésrendszert is korszerűsítették. Ebben az időszakban a mozit még Kultur-nak hívták, elnevezése 1959. március 12-én változott Kinizsire, és egészen 1988 februárjáig Kinizsi Stúdió Mozi néven üzemelt. Ebben az időszakban 295 néző befogadására volt alkalmas. Az 1970-es években Árvai Sándor, az 1980-as években pedig Fűtő Borbála látta el a vezetői teendőket. A fiatal értelmiség itt láthatta a korszak „kevésbé támogatott” filmjeit, Tarkovszkijt, Bergmant, vagy éppen a cseh „új-hullámot”.

Kultur-Szinpad Mozgót reklámozó nyomtatvány 1912-ből

tiplex néven. Ez a hely kevésbé moziként, mint inkább alternatív szórakozóhelyként lett népszerű, itt talált otthonra a Tilos Rádió is, melynek stúdióit az emeleti traktusban alakították ki.

Az épület 2003-tól került a viták kereszt-tüzébe. Gyakran jelentek meg a Multiplexről vélt, vagy valós információk arról, hogy



Kinizsi mozi szabdterti nézőtere 1973-ban

a környék lakossága egyre nehezebben bírja a koncertek zaját, a koncertlátogatók viselkedését. A Ferencvá-

rosi Önkormányzat részéről felmerült az a terv, hogy az épület mellett található Markuszovszky tér felújítása részeként, a zöld terület növelése érdekében, elbontanak az egykori patinás moziépületet.

2008 őszén pont került a kényes ügy végére: az épületet, több civil szervezet folyamatos tiltakozása ellenére, lebontották. A Kinizsi utcai mozi ma már csak fényképeken és régi, megfakult tervrajzokon látható. A Kultur – Kinizsi – Blue Box – Multiplex egykori látogatói azonban még sokáig megőrzik emlékezetükben a helyet, ahol átélhették a közös filmnézés mára egyre ritkábbá váló élményét.

1989 februárjától a Mozgókép Innovációs Társulás Kinizsi Klubmozi-jaként működött, majd még ebben az évben tagja lett a budapesti Art Mozi-hálózatnak. 1991-ben nevét Blue Box-ra változtatták. A filmszínház a ma-

gyar művészfilmek és a legfrissebb külföldi alkotások tematikus vetítését vállalta. Emellett filmtörténeti és tematikus filmkluboknak, valamint zene-s-táncos rendezvényeknek is helyet biztosított.

A Blue Box tízéves működés után bezárt, majd 2001 szeptemberében nyílt meg újra, de ekkor már Kul-

Várkert Bazár

Tíz éve ismét Budapest ékköve

•••• Novák Zsófi Aliz

Historizáló, döntően neoreneszansz stílusban épült a Várkert Bazár 1875 és 1883 között; az ország akkori első számú építész, *Ybl Miklós* tervezte. Az épületegyüttes központi



Fotó: Várkapitányság

eleme a díszes Gloriett, amelynek mennyezetén, valamint a pavilonokon *Than Mór* festmények és Zsolnay ke-

Sétaut a neoreneszansz kert előtt

rámiák láthatók. Az épületegyüttes érdekessége az Erzsébet lépcső, amelyet a királyné építtetett, valamint a lépcsőház, amely Sisi külön kérésére készült.

A tervezett kereskedelmi és kulturális funkciót forgalomtól kieső helyzete miatt nem tudta betölteni, ezért festőiskola, kiállítóhely és műtermek kaptak itt helyet – *Stróbl Alajos* szobrászművész már 1884-től itt dolgozott.

Súlyosan megrongálódott az épületegyüttes második világháborúban. Elpusztult a Gloriett tetején található pergolasor, a kapukat őrző oroszlanok, valamint a díszítő szobrok és festmények egy része. A kommunizmus időszaka alatt 1961 és 1984 között kedvelt szórakozóhelyként a Budai Ifjúsági Park (Ifipark) működött itt, majd az épületegyüttes állagromlása miatt bezárták. 1987-ben a Várkert Bazár világorökségi helyszínné vált. Állapota folyamatosan romlott, bezárták. Több évtizeden át a kiemelt műemlék lezárt romterületként „ékesítette” fővárosunk centrumát. 2011-ben született döntés felújításáról, amely 2013-ban kezdődött el, majd teljes egészében 2014-ben látogathatóvá lett.



Fotó: Zempléni Múzeum

Képeslap az Ybl Miklós tervezte „Várbazár” bejáratáról 1900 körül

Napjainkban a Budavári Palotanegyed egyik legnépszerűbb kulturális programokat kínáló helyszíne – 2023 nyarán megnyílt az YBL6 Művészeti Tér is, amely nívós időszaki kiállít-

tásoknak ad otthont.

Évről évre egyre több látogató vesz részt a Várkert Bazár kulturális programjain. 2024-ben is színvonalas tárlatokkal, különleges történelmi témákat feldolgozó sétákkal, színházi élményekkel, koncertekkel, irodalmi beszélgetésekkel, családi programokkal és vetítésekkel várja a látogatókat. További információk: www.varkertbazaru.hu oldalunkon.

Tematikus helytörténeti séták

Ferencváros jellegzetes helyei

•••• gönczi

Legfontosabb évforduló a 150 éves Budapest egyesítésének dátuma volt a 2023-as évben. A Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény többek között tematikus sétákkal emlékezett a jeles eseményre. A vezetett séta mindig különleges élmény a résztvevőknek és a túravezetőknek egyaránt. Akármennyire felkészült is a vezető, akármilyen sokszor ismétli meg ugyanazt a sétát, mindig akad új helyszín, illetve olyan résztvevő, aki új információval egészíti ki az elhangzottakat. A közös felfedezés izgalma így – ha csak két órára is – össze is kovácsolja a sétatársakat. A 2023-as séták között kiemelt szerepet kaptak azok, melyek célzottan a nyugdíjas korosz-



Az egykori Concordia Malom főépületénél (balra) a Vaskapu utcában

tálynak szóltak. Tavasszal a Soroksári út mentén, majd a Vaskapu utcán sétálva az egykori élelmiszeripari központként is ismert Középső-, és Külső Ferencváros átalakulását szemlélhették meg a szépkorúakból álló csoportok. Ahol egykor a Kővágóhíd hatalmas telepe működött, vagy a

Ferencvárosi Hűtőház tárolta a feldolgozott húst, ott most lakóparkok épülnek. Ősszel a József Attila-lakóteleppel ismerkedhettek meg az érdeklődők, de eljutottak a bolgár ortodox templomba és a bolgárkertészek leszármazottainak művelődési központjába a Vágóhíd utcában, illetve a Kálvin tér – Lónyay utca – Kinizsi utca – Ráday utca által határolt városrész (melyet református negyednek is hívhatunk) kiemelkedő épületeibe, a református templomba, gimnáziumba és a Ráday Gyűjteménybe. A nagy népszerűségnek örvendő séták, függetlenül kerek évfordulóktól, 2024-ben is folytatódnak.

tálynak szóltak. Tavasszal a Soroksári út mentén, majd a Vaskapu utcán sétálva az egykori élelmiszeripari központként is ismert Középső-, és Külső Ferencváros átalakulását szemlélhették meg a szépkorúakból álló csoportok. Ahol egykor a Kővágóhíd hatalmas telepe működött, vagy a



Fotók: Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény

A Vágóhíd utcai bolgár ortodox templomban

Hatker hatkor

Helytörténetről a Terézvárosban

•••• Szebellédi Erzsébet

Helytörténeti klub a VI. kerületben 2011-től működik az Eötvös10 Művelődési Ház szervezésében. Éltre hívója Roszinszky Bella Podmaniczky-díjas városvédő volt, aki szívét-lelkét beletéve vezette a klubot és a helytörténeti sétákat. 2016 őszén tőle vette át a klubvezetői teendőket Maczó Balázs muzeológus, aki a tőle megszokott részletességgel teljes történeti áttekintést nyújtott a kerületről és Budapestről egyaránt. Tőle származik a beszédes Hatker hatkor név, mivel a hatodik kerület klubjában minden hónap második keddjén 6-kor tartják az előadásokat. 2022 szeptemberében Katona Csaba történész vette át a klub vezetését, aki teljesen új szempontból közelít Terézváros történetéhez, így a törzsnézőknek és sétálóknak is mindig tud újat mondani-mutatni erről a parányi kerületről.

Katona Csaba lenyűgöző tárgyi tudása mellett sajátos stílusával és humorával ragadja magával hallgatóságát. Nem véletlen,



hogy mindig sokan érdeklődnek az előadásai iránt, legyen szó akár a terézvárosi zsidóságról

Ülve hallgatják meg Kertész Endre cselló zenéjét a Jókai téren



Fotók: Eötvös10

A Podmaniczky-palota emléktáblája előtt az Eötvös utca 14-nél

vagy a szlovákságról, az 1838-as árvízről, a Zeneakadémiáról vagy a régi „váci temető”-ről. Sétáira is nagyon hamar betelnek a létszám,

mindegy, hogy a Nagymező utca vagy a Bajza utca palotái, a terézvárosi színházak vagy a piacok a téma.

A megalakulás óta eltelt 13 év alatt kialakult a klub törzsközönsege, akik részt vesznek szinte minden előadáson és sétán, így már jó ismerősként köszöntik egymást, sőt, barátságok is szövődtek közöttük. Látogatói jó része nem terézvárosi, mégis büszkén vásárolják meg a helytörténeti tagsági kártyákat, hogy ezzel is támogassák a VI. kerületi helytörténeti rendezvényeket. A kiadott tagsági kártyák száma 2023-ban már elérte a 60-at!

Beltéri előadásaiakon és a városi sétákon kívül az Eötvös10 munkatársai az elmúlt nyáron is több szabadterei helytörténeti rendezvényt szerveztek, melyeken Katona Csaba mellett visszatérő előadóként Maczó Balázs és Görbe Márk művészettörténész is részt vett. Az Utcáról utcára nyári sorozatban előzőeni műsorokkal színesítve a Hunyadi téren, a Liszt Ferenc téren és az Epreskertben alkalmanként 150–250 néző előtt tartottak előadást a Monarchia korabeli Terézvárosról, a budapesti slágerekről és az Epreskert történetéről. Szervezőként jó érzés tapasztalni, hogy évről-évre egyre többen érdeklődnek a helytörténeti rendezvények iránt, amelyek mára Terézváros és az Eötvös10 kiemelt programjaivá váltak.

Megemlékezés a Széna téren

Budapest minden kerületében megemlékeztek október 22-én és 23-án az '56-os forradalomról és szabadságharcról. Ennek egyik emblematikus



1956 emlékének felidézése a Széna téri emlékparkban

helyszínén, a Széna téren tartotta a II. Kerületi Önkormányzat koszorúzással, élő istallációval egybekötött ünnepségét. A városrész polgármestere, Órsi Gergely a Széna téri 1956-os emlékműnél tartott ünnepi beszédében megemlítette, hogy a fegyvert ragadó ellenállók mellett a hétköznapiak hősei – az óvóhelyeken élők, az élelmiszerért sorba állók... – is megemlékezésre méltók. Beszédét követően az '56-os emlékműnél és a kopjafáknál helyezték el a II. kerületiek az emlékezés koszorúit és virágait.

A központi ünnepség folytatására a 2022-ben felújított Széna téri emlékpark adott lehetőséget 1956 emlékének felidézésével. Itt a kerületi önkormányzat meghívására a 8. Harcokocsiezred Katonai Hagyományörző Egyesület korhű ruházattal/ fegyverzetű tagjai és katonai eszköz-



Fotók: masodikerulet.hu

'56-os megemlékezés és koszorúzás az emlékműnél

parkja révén egy élő installációval várta a kerület lakosait. Az ügyességi játék és '56-os kvíz mellett nagy

érdeklődést keltenek az elektromos áramot termelő kerékpárok, amelyeket hajtva korabeli, '56-os hangfelvételeket lehetett meghallgatni.



Rólunk – Röviden

Budapesti Honismereti Társaság

Egyesületünk Elnöksége és a *Városunk* helytörténeti magazin Szerkesztőbizottsága október 18-án székhelyén, az újpesti Neogrády László Helytörténeti Gyűjteményben tartotta összevont ülését. *Breinich Gábor* elnök köszöntötte a megjelenteket, majd az ülés résztvevői az előző elnökségi összejövetel óta eltelt időszak eseményeiről kaptak tájékoztatást: A Budapesti Históriaik őszi előadásait a fővárosi levéltárban rendeztük meg, a decemberi előadás is elő van készítve. Folyamatosan és napra készen működtettük a Budapesti Helytörténeti Portált, kiadtuk a *Városunk* helytörténeti magazin 2023/3. júliusi, és októberben a 2023/4. számát.

Egyesületünk titkára, *Gábrriel Tibor* ezt követően beszámolt a Honismereti Szövetség és Társaságunk (társszervezőként) Budapesten, 2023. július 9–14. között megrendezett 50., jubileumi *L. Országos Honismereti Akadémia* („A Nemzet Fővárosa – Budapest 150” címmel), valamint az ezt előkészítő Honismeret folyóirat 2023/3. száma során végzett tevékenységeinkről. Ezek előkészítéséről és lebonyolításáról, Társaságunk tagjainak közreműködéséről, valamint a konferenciáról a *Városunk* 2023/4., szintén fővárosi jubileumi számában (150 éve született Budapest) két írásban (Rólunk – Röviden és „A Nemzet Fővárosa”) részletesen megemlékeztünk. A konferencián ajánlásunkra a szövetség legmagasabb kitüntetésével, a Bél Mátyás Notitia Hungariae Emlékplakettel *Prof. Dr. Hermann Róbert*, DSc (történész, igazgató, író), valamint Honismereti Munkáért emlékéremmel *Vízy László* (építész, ny. műemléki felügyelő, az Aranytíz Helytörténeti Klub vezetője), Honismereti Munkáért Emlékplakattal *Földváry Gergely* (történész, a BHT Elnöksége tagja, a

Budapest születésnapján

Időben felkészült Terézváros és az Eötvös10 fővárosunk 150. születésnapjáról való megemlékezésére. Egész napos rendezvényfolyam várta 2023. november 18-án az Eötvös10-ben azokat, akik az ingyenes belépőjegyre már korábban regisztráltak.

A délelőtt a legifjabb korosztályé volt, míg délután érdekesnél érdekesebb programok váltották egymást. A Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeumi múltjáról jól ismert *Saly Noémi* muzeológus a sokat sejtető Misztikus apáca hagymás heringgel című előadásában a régi Terézvárost gasztronómiai megközelítésben mutatta be. Egy, a Pub's Cultura által szervezett vetélkedőn négyfős csapatok mérhették össze kerületről ismereteiket. A másfél évszázaddal ezelőtti Terézvárost *Katona Csaba* történész... Budapest főváros név alatt... elnevezésű előadásából lehetett megismerni. Terézváros – Zeneváros címmel *Bősze Ádám* zene-történész emlékezett meg a kerület híres muzikusairól. Emléknapi egy varieté műsorral, majd a TÁP Színház Varieté Terézváros nagy tapsokat kiváltó előadásával zárult.

Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény vezetője), *Rosch Gábor* (építész, helytörténész), *Verbai Lajos* (tanár, a Kőbányai Helytörténeti Gyűjtemény vezetője) lett kitüntetve. Az ötnapos konferencián közel 250-en vettek részt, ebből 121 személy szállást/étkezést is igényelt.

Az ülésen Társaságunk Elnöksége köszönetét fejezte ki minden közreműködőnek a budapesti helyszíni L. Országos Honismereti Akadémia előkészítéséhez, megvalósításához nyújtott segítségével.

A 2024. évi tevékenységünk a korábbi évek tevékenységszerkezetével azonos tevékenységi körökre tervezett – ismertette *Breinich Gábor* elnök. Egyesületünk Budapesti Históriaik előadóest sorozatát a téli és nyári szünet kivételével évi nyolc alkalommal fő támogatónk, Budapest Főváros Levéltárában tervezük tartani. A hatékonyan üzemelő Budapesti Helytörténeti Portált a jövő évben is folyamatosan és naprakészen tervezzük működtetni. Negyedévenkénti megjelentetését tervezzük a *Városunk* – Budapesti Honismereti Híradónak, a korábbi formában, terjedelemben. Résztvételünkkel támogatni fogjuk a Honismereti Szövetség konferenciáit.

Ezt követően a *Városunk* helytörténeti magazinnal tárgyaltak. A 2023-ban is négy számmal megjelenő magazin az előző évivel azonos terjedelmű (kivéve a 2023/4., 24 oldalas fővárosi jubileumi számot) és példányszámú volt, az interneten is megjelenésétől teljes terjedelmében olvasható (Budapesti Helytörténeti Portálunk). Szerkesztője ismertette a 2023. évre javasolt témakörök megvalósítását és javaslatok hangzottak el a 2024. évi tervezett négy szám tartalmára.

Végezetül a bejelentették, hogy a Honismereti Szövetség és a Komárom-Esztergom Megyei Honismereti Egyesület az esztergomi LI. Országos Honismereti Akadémiát 2024. június 30. – július 5 között tervezi megrendezni, melynek munkacíme: Honismertető nagyságaink – Bél Mátyástól napjainkig.

Budapesti Históriaik

Budapesti Honismereti Társaságunk és Budapest Főváros Levéltára Budapesti Históriaik című előadóest-sorozatát minden hónap lehetőség szerint első szerdai napján, du. 5 órai kezdéssel Budapest Főváros Levéltára Gárdonyi Albert termében tartjuk (Budapest, XIII. ker., Teve u. 3–5.). Ezek nyilvánosak, belépődíj nélküliek, minden érdeklődőt szeretettel várunk.

Február 7. Szerda

• A város hídjai

Előadó: *László Zsófia* főlevéltáros

• Egy szenzációs régészeti lelőhely – az Árpád-kori Kána falu feltárása

Előadó: *Terei György* régész, főmuzeológus

Március 6. Szerda

• Eötvös család a Svábhegyen

Előadó: *Dr. Devescovi Balázs* irodalomtörténész

• Érdekességek a Hegyvidék múltjából

Előadó: *Földváry Gergely* történész

Április 3. Szerda

• Futógéptől a kerékpárig

Előadó: *Hidvégi János* muzeológus

• Nagy kerékpárversenyek Budapesten

Előadó: *Tarapcsák Péter* volt kerékpárversenyző

Múzeum született

50 éves az Óbudai Múzeum

••• Horváth Péter

Fővárosunk egyesítésének centenáriumi évében, 1973. november 16-án nyílt meg az Óbudai Helytörténeti Gyűjtemény, a III. kerületi Tanács Végrehajtó Bizottságának jóváhagyásával. A gyűjtemény, majd a későbbi múzeum története egy helytörténeti kiállítással kezdődött a Fő téren álló Zichy kastély műemlék épületének egyik szárnyában. Ez az ideiglenesnek szánt



Fotók: Óbudai Múzeum

kiállítás lett alapja az intézménynek, amely most is a kastélyban működik.

Az Óbudai Múzeum új főbejárata

Az első helytörténeti kiállítás anyagát – felhívás alapján – az óbudai lakosok felajánlásából állították össze. Óbudai írókat, *Tóbiás Simon* békásmegyeri kádármester szerszámait, *Birkó László* centenáriumi emlékérem-gyűjteményét

és *Gárdos Mariska* életét mutatták be a tárlaton az érdeklődőknek. Az aprócska gyűjteményből *Janek Éva* (1936–2004) vezetésével és áldozatos munkájával jött létre az a helytörténeti anyag, amely jelentősen hozzájárult a múzeumi rang elnyeréséhez. Az Óbudai Helytörténeti Gyűjtemény 1973–1994 között előbb az Óbudai Művelődési Központ, majd az Óbudai Társaskör részeként működött. 1994-ben az Óbudai Helytörténeti Gyűjtemény önálló intézmény lett, amelyet 1996-ban a Művelődési Minisztérium Közgyűjteményi Főosztálya múzeummá nyilvánított Óbudai Múzeum néven. A rendszerváltozást követően az intézmény fenntartója Budapest III. Kerület Óbuda-Békásmegyér Önkormányzata.

Az eltelt 50 év alatt több szervezeti és koncepcióváltozás történt a múzeumban, valamint területe is jelentősen bővült. 2010-ben nyílt meg a múzeum új állandó helytörténeti kiállítása *Óbuda – egy város három arca* címmel. Ezt követte főváros első állandó játékiállítása, a *Játék a városban* című, illetve a település elfeledett középkori múltját és emlékeit bemutató *Templomok a talpunk alatt* elnevezésű tárlat 2017-ben. Az intézmény filiájaként működik az egykori Textilmúzeum a Lajos utcai épületben – a Goldberger Textilipari Gyűjtemény, ahol 2013-ban nyílt meg a Goldberger gyárról szóló állandó kiállítás.

Napjainkban az Óbudai Múzeum nemcsak a helyi történeti múlt és kultúra bemutatója és őrzője, hanem több korosztálynak kínál közös találkozási teret, amely a többrétegű tanulás színtere is.



Első kiállításukat emléktábla idézi

Szamizdatok a '80-as évekből

Szeptember 29-én – a Kutatók Éjszakája rendezvénysorozatán – az 1980-as évek illegális kiadványaival,

egykori *szamizdatkiadó gyűjteményéből* című időszakos tárlat egy évig tekinthető meg. Az egykori samizdatterjesztő, majd samizdatkiadó *Jakab Lajos* három tárlóban bemutatott gyűjteménye ikonikus ellenzéki folyóiratokat, kiadványokat, a hazai illegális tevékenységhez kötődő eredeti fotókat, dokumentumokat és tárgyakat tartalmaz. A megnyitót követően a tárlat kurátora, *Kőrösi Zsuzsanna* tudományos munkatárs beszélgetett *Jakab Lajossal*, majd az intézet több történésének előadása hangzott el.

Napjainkban már jól ismert, hogy a hazai titkosszolgálatok a '80-as években szoros megfigyelés alatt tartották, megfélemlítették, zaklatták, rendszeresen házkutatásokat tartottak és előállították

a második nyilvánosság kiadványainak készítőit, terjesztőit.

Magyarországon a rendszerváltoztatás után első alkalommal a Petőfi Irodalmi Múzeum rendezett e témában kiállítást „*Tiltott zászlók alatt.*” *A magyarországi*



tevékenységeket bemutató fotókkal találkozhattak a VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár ferencvárosi, Zsil utcai székházában. A „*Szamizdat az 1980-as években. Illegális kiadványok Jakab Lajos*

A tárlat kurátora, Kőrösi Zsuzsanna és a gyűjtemény tulajdonosa, Jakab Lajos a megnyitón



Fotók: BHT

A tárlókban samizdat folyóiratok, kiadványok, fotók, dokumentumok és tárgyak

szamizdat egy évtizede 1981–1989 címmel, majd a múzeum 1990-ben ki is adta a *A magyarországi samizdat bibliográfiája, 1981–1989* című kötetet.

Egy bátor nő élete

Gróf Batthyány Ilona (1842–1929)

•••• Grób-Gönczi Mónika

Két éve volt *gróf Batthyány Ilona* születésének 180. évfordulója. Az alkalomra készült egy, a grófnő életét bemutató időszak kiállításunk a Kertvárosi Helytörténeti Gyűjteményben. Tárlatunk a grófnő közéleti szerepvállalását helyezte előtérbe. Már a kiállítás tervezése során láthatóvá vált több

Az újragondolt, *A külön grófnő* című tárlatunk fő iránya a grófnő személyiségének előtérbe helyezése, mely a tervezés fázisában összesen két kérdést engedett meg: az adott élethelyzetet hogyan kezelte a grófnő, és milyen motivációk vezették döntéseiben?

Az elemzés során egy olyan kiállítási anyag jött létre, mely felfedi a grófnő életét alakító mozzanatok, megmutatja problémáinak megoldáshoz szükséges eszköztárát, és azokat a szerepeket, melyekbe mind származása, mind a rajta kívül álló, életét befolyásoló okok miatt került és viselt méltósággal.

Ezzel az erőteljesen személyes jellegű narratívával a látogató könnyen tud azo-



Fotó: wikipedia/Schrecker

**Keglevich Béláné
született
Batthyány Ilona
grófnő 1864-ben**

nosulni. A bemutatott életút főként a nőket érinti meg, hiszen több olyan

kapcsolódási pont található a tárlaton, melyek ma is problémát okoznak életünkben. A grófnőt, mint gyászoló gyermeket, nőt, aki több sikertelen házasságot tudhat maga mögött, gyászoló anyát és példamutató, teherbíró földesurat mutatjuk meg. A grófnő életén végighaladva napjaink látogatói is inspirációt nyerhetnek ennek a bátor, humoros nőnek az életéből.

Ilona amennyire tudta, önazonosként élte az életét, amire abban a korban nem elismerésként tekintett a társadalom, hanem különcnek bélyegezte. Kiállításunk megtekinthető június 30-ig a Kertvárosi Helytörténeti Gyűjteményben (1165 Budapest, Veres Péter út 155-157.), a nyitvatartási időben.



Fotó: Kertvárosi Helytörténeti Gyűjtemény

olyan érdekesség a grófnő igen küzdelmes életútjával kapcsolatban, mely érdekesnek mutatkozott arra, hogy később egy új megközelítéssel mutassuk meg látogatóinknak.

A keretekben egy bátor, humoros nő élete

Óbudai Múzeum

Vezető: Gálfi Ágnes, tel./fax: 250-1020,
cím: 1033 Bp., Fő tér 1.,
nyitva: K-V: 10-18 óra.

Neogrady László Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Szöllősy Marianne,
tel.: 370-0652,
cím: 1043 Bp., Berda J. u. 48.,
nyitva: K-P: 10-18, Szó: 10-14 óra.

Erzsébetvárosi Zsidó Történeti Tár

Helytörténeti munkatárs: Keleti Éva,
tel.: 369-3688, cím: 1077 Bp., Csányi u. 5.,
nyitva: V-Cs: 14-18, P: 10-14 óra

Józsefvárosi Múzeum

Vezető: Tamás István
e-mail: istvan.tamas@jkn.hu
cím: 1085 Bp., József krt. 70.
nyitva: felújítás alatt

Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Gönczi Ambrus, tel.: 218-7420,
cím: 1092 Bp., Ráday u. 18.,
bejárat az Erkel utcából,
nyitva: K-P: 12-18, Szó: 10-14 óra.

Kőbányai Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Verbai Lajos,
cím: 1102 Bp., Fűzér u. 32.,
nyitva: K-Sz: 10-14, Cs: 14-18, Szó: 9-13 óra.
Kutatói nap – P: 9-13 óra

Albertfalvi Hely- és Iskolatörténeti Gyűjtemény

Vezető: Papp Gábor, tel.: 208-6635, 06-70-704-5938,
cím: 1116 Bp., Pentele u. 8.,
nyitva: K, Cs, Szó: 14-18 óra.

Etele XI. kerületi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Farkas Zsolt,
tel.: 204-6788; 06-70-682-2144,

cím: 1116 Bp., Gyékényes u. 45-47.,
nyitva: H-P: 10-19 óra.

Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Földváry Gergely,
tel.: 06-70-360-2447,
cím: 1121 Bp., Zugligeti út 64.,
nyitva: Sze-V: 10-18 óra.

Angyalföldi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Meyer Gáborné,
tel.: 06-30-453-3693,
cím: 1131 Bp., József Attila tér 4.,
nyitva: K-Cs: 11-17, P: 9-16 óra.

Samodai József Zuglói Helytörténeti Műhely

Vezető: Majkó Zsuzsanna
tel.: 06-70-522-3577,
cím: 1144 Bp., Vezér u. 28/b.
nyitva: előzetes egyeztetéssel
e-mail: helytortenet@cserepekft.hu

XV. Kerületi Kulturális Örökség Háza és Helytörténeti Gyűjteménye

Vezető: Kiss Emőke Hajnalka,
tel.: 419-8216,
cím: 1158 Bp., Pestújhelyi út 81.,
nyitva: K-P: 10-16, Sze: 12-18,
Cs, Szó: 10-14 óra

Kertvárosi Helytörténeti és Emlékezet Központ

(szakmai besorolás nélkül)
Mb. vezető: Müller Ildikó,
tel.: 604-8342,
cím: 1165 Bp., Veres Péter u. 157.,
nyitva: H-Cs: 9-16, P: 9-14 óra.

Erdős Renée Ház Muzeális Gyűjtemény és Kiállítóterem

Vezető: Ádám Ferenc,
tel.: 256-6062, 258-4693, fax: 256-9526,

cím: 1174 Bp., Báthory u. 31.,
nyitva: K-V: 14-18 óra.

Tomory Lajos Múzeum

Vezető: Heilauf Zsuzsanna,
tel.: 290-1585, 06-20-316-9885,
cím: 1181 Bp., Margo Tivadar u. 116-118.
nyitva: Cs-P: 10-18,
Szó: 14-18 óra.

Kispesti Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Siklós Zsuzsa,
tel.: 281-1619,
cím: 1191 Bp., Csokonai u. 9.,
nyitva: K-P: 14-18 óra,
páros heteken Szó: 10-14 óra.

Pesterzsébeti Múzeum

Vezető: D. Udvary Ildikó, tel.: 283-1779,
cím: 1203 Bp., Baross u. 53.,
nyitva: K-Szó: 10-18 óra.

Csepeli Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Molnár Krisztián,
tel.: 278-2747,
cím: 1213 Bp., Szent István út 230.
nyitva: Sze: 8-14.30, P: 14-18,
Szó: 9-13 óra.

Nagytétényi Helytörténeti Kiállítóterem

(szakmai besorolás nélkül)
Vezető: Wahl Ildikó,
tel.: 06-20-237-1920,
cím: 1225 Bp., Nagytétényi út 278.,
nyitva: K-Cs: 9-12, Szó: 15-18 óra.

Soroksári Helytörténeti Gyűjtemény

Soroksári Helytörténeti Gyűjtemény
vezető: Geiger Tamás, tel.: 287-3057,
cím: 1238 Bp., Sztis u. 105.,
nyitva: Sze-P: 10-17 óra.

ITT minden „Helyben történt”

Helytörténeti konferencia az Óbudai Múzeumban

•••• Kalló Regina

Először alkalommal került megrendezésre november 27-én és 28-án az ITT (*Identitás – Történet – Tudomány*) helytörténeti konferencia az Óbudai Múzeumban *Helyben történt* címmel. A rendezvény apropója a múzeum fennállásának 50. évfordulója és fővárosunk 150. születésnapja volt.

Lakóhelyünk múltjának felfedezése mindig is izgalmas kihívások elé állította a történészeket, kutatókat és érdeklődőket egyaránt. Az Óbudai Múzeum eseményének előadói pontosan ezeket a kihívásokat hívták életre, és olyan helytörténeti kutatásokat és ismeretadási jó gyakorlatokat vonultattak fel, amelyek középpontjában a hely szelleme, annak identitása, története, illetve az azokat képző, alakító tényezők álltak.

Megnyitóán köszöntőt mondott Gálfi Ágnes múzeumigazgató, a nyitóelőadást dr. Szende László múzeumi fősztályvezető tartotta Óbuda középkoráról. Kétnapos konferenciánkon olyan kiemelkedő projektekkal ismerkedhettek meg a jelenlévők, mint a Fellner Jakab emlékévé, az Itt mindenki rokon kutatás vagy a Piklin Örzse projekt. A rendezvényen a közgyűjtemények helytörténeti fontosságáról, kiállítási tapasztalatokról, a hely- és

családtörténet megfelelő feldolgozásáról, élményszerű oktatásáról, bemutatásáról esett szó.

Állandó párbeszédben lehetnek egymással a résztvevők a sürű kérdés szekcióknak köszönhetően, így lehetőség nyílt arra, hogy valódi tudáscsere történjen.

A konferencia során két műhelymunka is zajlott, ahol a résztvevőknek alkalma nyílt kötetlenül beszélgetni és tapasztalatokat cserélni. Győri Zoltán társasjáték tervező segítségével arra keresték a választ, hogy vajon mi rejlik a játékosítás, kell-e, hogy célja legyen a játéknak, és ők maguk is megtapasztalhatták a játék felszabadító és hangulatteremtő erejét. Sóki Diána múzeumpedagógus a digitális ismeretátadás számos formáját mutatta

be, és olyan kérdésekre kaphattak választ, hogy vajon milyen lehetőségekkel rendelkezik egy intézmény, ha a digitális térben kíván megszólalni.

A Helyben történt konferencia a visszajelzések alapján egyértelműen sikeres volt. Résztvevői gazdagabbak lettek azzal a gyakorlati tudással, melynek révén a tanultakat saját munkájukba beépítve hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a hely, ahol



Fotó: Óbudai Múzeum

Helytörténeti kutatásokat és ismeretadási gyakorlatokat mutattak be

lagnak, olyan lehessen, ahol élhetnek is az emberek.

Az Óbudai Múzeum konferenciája új témával jövőre is várja az érdeklődőket, és reméljük, hogy hagyományt teremtve megmarad a helytörténet iránti szenvedélyes érdeklődés központjában egyfajta szakmai fórumként.

Helytörténetről a II. kerületben

Három éve nyílt meg a Pasaréti Közösségi Ház, a II. kerületi Pasaréti út 102-ben. Napjainkban kulturális, egyházi és családi programokat egyaránt ajánl, köztük helytörténeti jellegűeket is. A II. Kerületi Idősügyi Tanács szervezésében szeptembertől folytatódott itt Viczián Zsófia kilenc részes előadást sorozata a kerület városrészeinek történetéről, vetített képekkel, térképekkel és irodalmi idézetekkel színesítve. Előadójuk ismert, a fővárosi fákról írt kötete mellett a neves építészek épületeiről kiadott könyvsorozat egyik társszerzője is. A kerület történeti múltja iránt érdeklődők számára sem ismeretlen, a *Budai Polgárban* megjelent írásával szinte átvette az elhunyt kerületi krónikás, *Verasztó Zoltán* helyét.



HELYTÖRTÉNET
LIPÓTMEZŐ, HÜVÖSVÖLGY, NYÉK



Kedvcsináló
a Facebookon

Fotó: BHT

Szeptembertől decemberig tartó péntek délutáni helytörténeti előadásain a II. kerület külső városrészeivel ismerkedhettek az érdeklődők. Szeptember 29-én a közösségi ház nagytermében A kockás abroszos fogadók – és Mátyás király – nyomában címmel Lipótmező, Hűvösvölgy és a középkori Nyék falu története elevenedett fel. Október 20-án Templom, falu nélkül címmel Pesthidegkúton „barangolhattak (Erzsébetliget, az árpád-kori Gercse, Hársakalja, Kóvár). November 10-én Mária és a tölgyfa című előadása Adyliget, Erzsébettelek, Remetekertváros, Széphalom, Máriaremete, Budaliget területére vezetett. Végül az érdeklődők számára a december 1-jei délutánon *Német szó, magyar sors* címmel Pesthidegkút-Ófaluval zárta az időutazásokat.

Kávéházi emlékek

(K)rémes irodalom az Angelikában

••••gt

Egykori kávéházaink szellemi életünk központjaiként is működtek. Ezek 20. századvégi utódját, a vízivárosi Angelika cukrászda életét eleveníti meg a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum (K)rémes irodalom – Az Angelika cukrászda és Gyurkovics Tibor című időszaki tárlata, mely 2024. február 14-ig látogatható.

A történeti múlttal rendelkező Angelika cukrászda napjainkban mint Angelika Étterem és Kávéház a Batthyány tér 7. számú házban, a Szent Anna-templom szomszédságában üzemel. Az alacsony épületben működő cukrászda a 19. századvégi hangu-



Fotó: mkvm.hu

A Gyurkovics (K)rémes

latot idéző elegáns berendezésével ideális helyszínt teremtett írók, költők, előadóművészek számára, akik törzshelyükként használták. Az Angelika cukrászda vezetője, *Bechmann Györgyné* ezt nekik lehetővé tette, egyfajta otthon nyújtva számukra.

Irodalmi estjeit Lyukasóra, majd Gyurkovics (K)rémes elnevezéssel itt tartotta *Gyurkovics Tibor* (1931–2008) is, akinek emlékét lakóháza falán, a budavári Mészáros utca 10. számú házban emléktábla őrzi.

A Kossuth- és József Attila-díjas költő, író, pszichológus polgári származása és az 1956-os forradalomban vállalt szerepe életét korlátok közé szorította, melyből tehetsége és színházi művei révén az 1970-es évek elejétől tudott kitörni. A Gyurkovics (K)rémes elnevezés és a nevét viselő krémes is a költőnek köszönhető – a cukrászda vezetőjét, *Bechmann Györgynét* megkérte, hogy egy sütemény a nevét viselhesse. A költő arcképével díszített sütit Gyurkovics (K)rémes néven a költőnek a cukrászdában tartott Gyurkovics-estjein és máshol tartott későbbi könyvbemutatóin lehetett fogyasztani.

Fotó: pinterest/Szenti Tamás



Gyurkovics Tibor emléktáblája lakóháza falán (Mészáros utca 10.)

A focilegenda

A Groupama Aréna Fradi Múzeumában szeptember 28-án nyitották meg a *Rákosi Gyula* időszaki kiállítást. Elsőként a Rákosi Gyula sportkarrierjét bemutató rövidfilmet láthattuk, melyet a FradiMédia készített. Megnyitójában *Tobak Csaba*, a múzeum vezetője elmondta, hogy a tízéves, 2014-ben megnyílt Fradi Múzeumnak a mostani már a 11. időszaki tárlata, de ez az első alkalom, amikor a főszereplő még köztünk van. 2022-ben volt 70 éve, hogy Gyula bácsi a Fradihoz került, 2023-ban ünnepli 85. születésnapját – hangzott el. Ekkor mutatták be *Czegány Pál* könyvét, *Rákosi Gyula – 70 évem a Fradiban* címmel.

A kiállítás külön falakon rész-

letesen ismerteti a legendás focista pályafutását. Korabeli fotók, ma már muzeális tárgyak, sportérmek, sportrelikviák teszik szemléletessé a tárlaton életútját. Aktív sportpályafutása végén az FTC örökös bajnoka kitüntetést nyerte el. Ezt követően is a Fradinak élt: edzőként, elnöki tanácsadóként segítette klubját.



Fotó: BHT

Rákosi Gyula a kiállításon

Mozinosztalgia a Ferencvárosban

••••gönczi

Fővárosunk születésének 150. évfordulója alkalmából a Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény mozi-történeti kiállítással és egy hétig tartó rendezvénysorozattal emlékezett meg azokról a IX. kerületben működött filmszínházokról, melyek fontos szereplői voltak Budapest kulturális életének.

A Kinizsi utcában 1912-ban nyílt az első mozgóképszínház, ez majd Kinizsi Mozi néven vált igazán népszerűvé, de hívták Blue Boxnak, 2008-as elbontásakor pedig Multiplexnek. Ekkorra már a töb-

Fotó: FHGY



bi helyi mozi sem működött, az Üllői úti Balaton (előtte Tát-ra, még korábban Projectograph) és Akadémia (előtte Partizán, eredetileg Ludovika) még 1987-ben bezárt. A városegység 100. évfordulójára a József Attila-lakótelepen 1973-ban átadott Pest-Buda pedig a rendszerváltozást követően csukta be kapuit. A 2023 augusztusában megnyílt kiállítást három helyszínen, a helytörténeti gyűjteményben, illetve köztéri változatban a volt Pest-Buda épületénél, és a Markusovszky téren tekinthették meg az érdeklődők. A kísérőprogramként szervezett beszélgetéseken egykori munkatársak, mozis szakemberek, illetve rendezők, filmkészítők emlékeztek az 1970-es és 80-as évek ferencvárosi filmszínházaira.

Búcsús utcanevek

Hagyományok napjainkban

Terézváros Önkormányzata képviselő-testülete 2022. október 25-i ülésén a Király utca és a Nagymező utca sarkán álló, műemlékké nyilvánított Avilai Nagy Szent Teréz templom plébánia hivatalának kérésére jóváhagyta a templom és az általános iskola közötti Pethő Sándor utca átnevezését az 1515-ben, Kasztiliában született avilai Szent Teréz nevére Szent Teréz utcára.

Egyszerű fakápolna várta a hívőket a Kirchen Platzon (Templom téren) 1801-ig, amikor elindult a copf stílusú templomuk építése. Szent Teréz szobrát 1811-ben helyezik el homlokzatán, 1822-ben

Rudnay Sándor hercegprímás rendeletére a templom neve Szentlélekről Avilai Szent Terézre változott, 1888-ban befejeződött külső-belső renoválása után már neobarokk stílusjegyeket visel.

Északnyugati oldalán lévő kis utcácskája 1879-től a névadó egyházfő emlékére Érsek utca nevet viselte, amíg viselhette. 1953-ban sok más „társával” együtt megszűnt ez az utcanév is, átnevezték Labda utcára, majd a változások szele 1985-től a

Pethő Sándor utca névvel jutalmazta. *Pethő Sándor* nevét az 1938-ban alapított *Magyar Nemzet* című napilap fejléce is őrzi, mint a múlt század 30-as éveiben németellenes alapító főszerkesztőjét – munkássága a korában publicistaként és történészként ismert volt. Nevét ezért tovább viseli a Hegedű utca templom menti szakasza, melyet



Fotók: ferencvaros.hu

A templom plébánosa és Terézváros polgármestere közösen leplezi le az utcanévtáblát

Pethő Sándor térként a Szent Teréz utcanév táblájával egyidejűleg avattak fel.

A Terézvárosi Szent Teréz Búcsú mindig is a kerület lakóit megmozgató, emlékezetes

esemény volt. 2023-ban az október 13-i szentmisétől október 15-i *Kollár-Klemencz László* záróprogramig tartó időszakban kicsik és nagyok számára egyaránt látogatottnak bizonyult. Az október 15-én, vasárnap délelőtt tartott hagyományos körmenet után beszédében Terézváros polgármestere, *Soproni Tamás* hangsúlyozta, hogy fővárosban még ma is kevés közterület visel női nevet. A templom plébánosa, *Horváth Zoltán* kanonok, esperes utcatörténeti áttekintése után méltatta az ajándékot, amit az új utcanévvel a kerület polgársága kapott, majd közösen leplezték le a két új közterületi névtáblát.



A terézvárosi körmenet október közepén

23 / 23 / 23 – Városháza park

1956. október 23-án történt

A Budapest150 programsorozat és a Budapest Brand támogatásával készült el és volt megtekinthető 2023. október 21. és november 3. között a Károly körüti Városháza parkban a 23 / 23 / 23 elnevezésű (2023. október 23. – 23 kerület – Egy Budapest) szabadtéri táblókiállítás. Szervezői törekvése szerint ez „...a főváros mind a 23 kerületének október 23-i eseményeiből mutat képeket.”, rövid szöveges ismeretessel kísérve. Az 1956-os forradalom kapcsán elsősorban kevésbé ismert, de jellegzetes fotók (falfirkák, élelemosztás, pinceélet) kiválasztására törekedtek készítői (ötlet: *Mészáros P. Dániel*, látványterv: *Molnár Gergely*, kurátor: *Lénárt András* történész). Munkájukat a főváros nagy közgyűjteményei (BTM, BFL, FSZEK) mellett az MNM és a Fortepan, továbbá

a kerületi önkormányzatok helytörténeti gyűjteményei/múzeumi támogatták. Anyaggyűjtésük során kiderült, hogy a peremkerületekből (XV-XXIII. kerület) alig maradt fenn a forradalom hétköznapijait megörökítő fotó. A szabadtéri tárlat anyaga online is megtekinthető az alábbi linken: https://issuu.com/bftknonprofitkft/docs/23_23_23_kiallitas_nyomdai_cmyk?fr=x1AEoAT3_NTU1



Fotók: BHT

Templomok, táblák, téglák

•••• Rojkó Annamária

Iványi János: *Volt egyszer egy város II. Kossuth Kiadó, Budapest, 2023. 347 p.*



Közel másfél évtizeddel az első kötet megjelenése után, 2023-ban Újpest Önkormányzata támogatásával napvilágot látott a IV. kerület épített örökségét bemutató *Volt egyszer egy város...* című könyv második része. Az elmúlt közel másfél évtized kutatással és anyaggyűjtéssel telt. A könyv szerkesztője (és a fejezetek többségének szerzője) *Iványi János* Európa- és Podmaniczky-díjas építőmérnök, Újpest díszpolgára. Ez utóbbi megtisztelő címet azzal érdemelte ki, hogy mérnökként, elkötelezett műemlékvédőként és helytörténészként évtizedek óta szakértő szemmel kutatja és dokumentálja lakóhelye épített örökségét. Kiemelt szerepet vállal a városrész értékes épületeinek védetté nyilvánításában is. Frissen megjelent könyvében 14 régi épületet, illetve mérnöki műtárgyat mutat be eredeti tervrajzokkal és fotókkal illusztrálva. A könyv segítségével virtuális sétát tehetünk Újpest különleges házai, emléktáb-

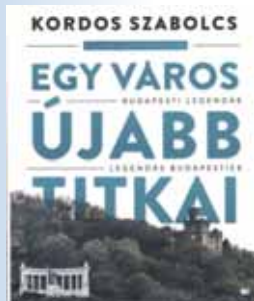
lái, alul- és felüljárói, templomai és gyári között, miközben nemcsak a térben, hanem az időben is utazunk. Többek között „tanulmányi kirándulást” tehetünk Újpest egykori Fő-útján, a mai Árpád úton; megfigyelhetjük Újpest lakóházainak homlokzati díszítéseit; megismerhetjük a városrész 1920-as és ’30-as években épült templomait, vagy tanulmányozhatjuk Újpest, és a két „szomszédvára” (Rákospalota és Angyalföld) között épült közúti műtárgyakat.

Az igényes kivitelű könyvet – amely *Banga Ferenc* Munkácsy-díjas grafikusművész tipográfiája alapján készült – névmutató, és a képek forrásjegyzéke egészíti ki. A kötetet minden 2024-ben érettségiző újpesti diák ajándékként megkapja a városrész önkormányzatától. Könyvesbolti kereskedelmi forgalomba nem kerül, de az érdeklődők megvásárolhatják Újpesten, a Neogrády László Helytörténeti Gyűjteményben (1047 Bp., Berda József utca 48.).

Barangolás a főváros történetében

•••• Szöllősy Marianne

Kordos Szabolcs: *Egy város újabb titkai. 21. Század Kiadó, Budapest, 2023. 271 p.*



Ismerős a cím a városi séták kedvelőinek, *Kordos Szabolcs* korábbi kötetében megismerkedhettek az *Egy város titkaival*. Az újabb képeskönyv a főváros történetéből ismert vagy kevésbé ismert számtalan legenda, historikus pletyka eddig nem tárgyalt témaválogatását tárja elénk.

Épületek és lakóik, a téma kimeríthetetlen. „Kalandozásaink közben meglepőnek Budapest valaha élt legszínesebb figurái is. Többségük távolról érkezett a városba, hogy tudással, kemény munkával és némi szerencsével hihetetlen sikereket érjen el.” – írja előszavában a szerző. Bepillantást enged a művészvilág legendás alakjainak életébe, belépünk *Csontváry* műtermébe, megtudjuk hol voltak szomszédok *Latinovits Zoltán*, *Ruttkai Éva* és *Korda György* vagy *Bajor Gizi* titkait kutathatjuk. Sétálhatunk a Rákosmentén, az Andrássy úton *Hopp Ferenc* villájában vagy *Rejtő Jenő* erzsébetvárosi otthonában. Az eraviszkuszok ma élő

utódai, a budai Disneyland tiszavirágélete, a legflancosabb bordélyház Pest sajátos színpoltja szeretett fővárosunknak.

Az izgalmak sem hiányoznak: megidézük *Mágnás Elzát*, megtudjuk mit rejtettek a város alatt húzóódó titokzatos pincék, hova temették *Batthány Lajos* gróf holttestét a szerzetesek.

Kalandozás az ókortól napjainkig – sír-emlékek és a mágnások máig álló palotái milyen titkokat őriznek, hol sétáltunk szinte naponta atombunker felett, miért tartott tyúkokat *Rákosi Mátyás* zuglói villájában? *Schoch Frigyes* és *Genova, dr. Hegedűs Lóránt*, *Andy Vajna*, diákszálló, bérlakások a mesés panorámát nyújtó Orom utca 4. történetének valóban részei?

Mindezekre választ kapunk ebben a gyönyörű kiállítású könyvben. Az archív fényképekkel és *Huszár Dávid* szépséges kortárs fotóival illusztrált kötet egyszerre történelemkönyv, oknyomozás és élvezetes krimi is egyben.

Ahogy én láttam a forradalmat

•••• Gábrriel Tibor

Herbert Frederick Rance: Az Astoria Szálló foglyai. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, 2023. 290 p.

Egy angol kutatómérnöktől származó olvasmányos visszaemlékezést vehetünk kézbe az 1956-os budapesti eseményekről.

Október 16. és október 23. között tartózkodott *dr. Herbert Frederick Rance* fővárosunkban egy papíripari nemzetközi konferencia meghívott vendégeként – 24-én indult volna vissza repülőgépe. Az '56-os forradalom miatt azonban október 23-a és 30-a között ittrekedt az események középpontjába kerülő Astoria Szálló, később a budapesti brit követség, majd a Duna Szálló lakójaként. Egyedülálló írása betekintést ad a forradalom első napjainak történéseibe, Budapest forradalom alatti életébe. Jól kiegészítik leírását kollegája, *Heinz Corte* felvételei, 12 képe a forradalom eddig nem ismert fotójának tekinthető. Rance október 30-án egy kimenekítési akció keretében tudta elhagyni a hadszíntérré változó országunkat.

Gévelt visszaemlékezését családja adományozta a Magyar Nemzeti Múzeumnak. Nem szenzációhajhász külföldi újságíróként, de egy külföldi értelmiségiként már a forradalom napjai alatt is jegyzetelt benyomásairól, melyeket közel egy éven belül az itt gyűjtött dokumentumokkal és az angol nyelvű sajtóban megjelent írásokkal kiegészítve vetett papírra. Fiának elmondása szerint sem korábban, sem később nem vezetett naplót, de a budapesti szovjet beavatkozást igazságtalannak tartotta, és ezért örökítette meg élményeit. A forradalommal szimpatizáló visszaemlékezését angol nyelven és kiválóan megírt magyar fordításban vehetjük kézbe. Fordítása *Bognár Katalin* történész-muzeológus érdeme, aki bevezető tanulmányával és lábjegyzetével egészítette ki a szerző visszaemlékezését. A fordító-szerkesztő lábjegyzetei révén teljesebb képet kapunk a történésekről, ezek szükséges esetben javították, pontosították írója visszaemlékezését.



Buda a törökök után

Géra Eleonóra Erzsébet: A polgárváros rendje. Társadalom, tér, nyilvánosság Budán (1686–1741). Kiadók: Budapest Főváros Levéltára – Bárczy István Alapítvány – ELTE Bölcsészettudományi Kar, Budapest, 2023. 335 p.

Budapest Főváros Levéltára, a Bárczy István Alapítvány és az ELTE Bölcsészettudományi Kar közös kiadásában megjelent Géra Eleonóra Erzsébet: *A polgárváros rendje. Társadalom, tér, nyilvánosság Budán (1686–1741)* című kötete a Budapest Főváros Levéltára Várostörténeti tanulmányok sorozata 18. köteteként.

A kötet Buda példáján mutatja be a korai polgárvárosok értékrendjét, társadalmi problémáit. A szabad királyi város nyilvánosságának legfontosabb ismérvei a személyes jelenlét és a szóbeliség voltak. Elválaszthatatlanul hozzátartoztak az olyan közösségi összetartást, a társadalom rendjének megerősítését szolgáló rituálék, mint a közös ünnepek, a tisztújítások, lakomák. A politikai kommunikáció hivatalos színterének egyértelműen a várasházát tekintették, de legalább ilyen fontos nyilvános terek voltak az informá-

lis eszmecseréknek helyet adó fürdők, fogadók és a lövölde.

A nyilvános terek használata gyakran eltért a maitól, a városházán például minden ősszel szőlőt préseltek. A városi tereket korrupt tanácsosok, elégedetlen polgárok, fogadóban hetvenkedő katonák, fürdőben verekedők, vásári tolvajok, éjszaka hangoskodó diákok töltik meg élettel. Az 1739-es tabáni pestisjárvány eseményeiből pedig megérthetjük, a hatóságok miért fordítottak kiemelt figyelmet a rend megőrzésére.

A szerző első Budával foglalkozó monográfiája 2014-ben jelent meg „*Köhalomból (fő)város*”, *Buda város hétköznapijai a 18. század elején* címmel, majd ezt követte 2019-ben a *Házasság Budán, Családtörténetek a török kiűzése után újjászülető (fő)városból 1686–1726* című kötete. (Forrás: Budapest Főváros Levéltára)





Hidak és a város

Meghatározták a városrészek fejlődését

•••• László Zsófia

Budapest Főváros Levéltára új kiállítással ünnepli Budapest egyesítésének 150. évfordulóját, és üdvözli a főváros első állandó hídja, a Széchenyi lánchíd megújulását. A „Budapest – a város és hídjai” című kiállítás a Dunát átszelő budapesti hidak és a főváros egymáshoz kötődő történetét mutatja be.

A mai Budapest múltja szorosan összefonódik a Dunával, a folyamon való átkelés bonyodalmaival és lehetőségeivel, és a vidéki területek felől itt összefutó utakkal. Kiállításunk áttekinti ezt az összetett kapcsolatot Buda török kézről való visszafoglalása utáni időszakról kezdve egészen napjainkig folytatva a történetet.

A térképek, városfejlesztési tervek, tervrajzok, fotók, megmutatják azt a hosszú, olykor évtizedekig tartó folyamatot, amely során kijelölik egy-egy híd helyét, meghatározva ezzel az egyes városrés-

és egy új gazdasági modell, egy részvénytársaság létrehozására is szükség volt. A mindenkire egyaránt érvényes hídvám pedig a közteherviselés első megnyilvánulásának tekinthető a magyar történelemben. Fővárosunk terjeszkedése szükségessé tette az újabb hidak építését, de nem volt mindig egyértelmű, hogy melyik átkelő lesz a következő. Párhuzamosan haladt például a 19. század végén az Eskü téri és a Fővám téri híd, illetve 20. század elején az óbudai és a Boráros téri híd tervezése. Közülük előbb-utóbb mindegyik megépült, ám a '70-es évek óta tervezett galvani híd azóta is csupán látványterveken létezik.



Fotó: BFL/Tálas Róbert

A levéltár aulájában kiállított tablók a megnyitón

te, például a városlakók számára nem látható lánckamara. Első állandó hidunk jelenkori történetét pedig a

2021 és 2023 közötti felújítás részleteit dokumentáló fotók mutatják be (Főm-terv és fotója, Szikszay Ágnes jóvoltából). A kiállítás emeleti részén pedig tágabb perspektívából ismerhetjük meg az átkelők történetét, a pénzügyi kérdésektől elkezdve, a közlekedés változásain keresztül, a hidakon és környezetükben elhelyezett emlékművekig, valamint az ünnepeken és hétköznapiakban betöltött szerepükig. Ugyanitt lehet megcsodálni az egykor a Margit hidat díszítő öntöttvas koronát (Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum mütárgya), amely a második világháborúban



Fotó: BFL

szek szerepét, fejlődését, útvonalhálózatát. Azokat az elképzeléseket is felvillantja például a kiállítás, amelyek az Erzsébet híd megépítése kapcsán a középkori eredetű pesti Belváros vagy az Árpád híd építése okán Óbuda átalakítására születtek. Ugyanakkor az egyes átkelők tervezése, megépítése során is több elképzelés versengett egymással. Egyáltalán nem biztos, hogy végül a nyertes tervpályázat valósult meg, ahogy ez történt az 1903-ban átadott régi Erzsébet híd vagy az egykori Horthy Miklós híd (ma Petőfi híd) esetében. Talán azt is kevesen tudják, hogy a Megyeri híd megvalósítására *Makovecz Imre* is nyújtott be pályázatot. A látogatók betekintést nyerhetnek ezekbe a meg nem valósult tervekbe.

Egy híd megépítése nem csak mérnöki-építészeti feladat. Megvalósításuk, lerombolásuk, felújításuk és fenntartásuk fontos társadalmi-gazdasági folyamato-

A hosszú évek építő munkája azonban a történelem viharait nem mindig élte túl. Megmenekült ugyan a pusztulástól a még

Hajóhíd Pest és Buda között 1837 körül



Fotó: Zempléni Múzeum

Nyitható képeslap „Erdélyi cs. és kir. fényképész felvételei után” 1910 körül

épülő Lánchíd az 1848–1849-es szabadságharc idején, de a második világháború végnapjaiban néhány hét leforgása alatt vált használhatatlanná az összes híd. Az ideiglenes átkelők felállítására, a felrob-

került a Dunába, ahonnan 65 év után emelték ki. Törött, sérült voltában is impozáns látvány.

A kiállítás 2024. május 31-ig megtekinthető hétköznap 8 és 18 óra között. Tárlatvezetésre vagy levéltárpedagógiai programra a laszlozs@bparchiv.hu címen lehet előzetesen jelentkezni.